

КНИГА ПЕРША

І. НА ЗОРІ

Кривавий твій прихід сьогодні, Бальдуре!¹ З-поза Дніпра встаєш, неначе пожежа від печенізької стіни. Твоє проміння, наче відблиск похоронної костриці Брунгільди², звіщає мені ніч, безпросвітну ніч — смерть! Нехай Гель³ проглине прокляті духи зрадників і боягузів...

Швидким рухом відкинула м'яке покривало і встала з ложа. Яскраве сяєво облило чудове тіло двадцятикількалітньої жінки, як з рожевого мармуру. Золотисте волосся спадало буйною хвилею на її плечі. Проміння Бальдура оперізувало м'яку лінію бедер та пруживі стегна. Пташки аж заходилися від щебету, якби хотіли звеличати геройську красу Рогніди.

Її глибокі темно-сині очі суворо гляділи у віддаль, і тільки кармінові уста були дещо спалені

¹ *Бальдур (Бальдр)* — у скандинавській міфології бог сонця, один із синів Одіна — верховного бога.

² *Брунгільда* — одна з валькірій, войовничих дів, які з волі Одіна вирішували наслідки битв, вибирали хоробрих воїнів, відносили їх до Вальгалли (Вальгаллі), т. зв. палацу Одіна, де вони оживали.

³ *Гель* — пекло в скандинавів.

гарячкою. Задумалася. «Довго не було його тут... довго! Чотири роки минуло, відколи востаннє розпрощався з нею. І як розпрощався. На молот Тора!¹ Чому рука наймогутнішого з азів² не впала тоді на голову Володимира? Він засміявся, виходячи, погладив голівку маленького Ізяслава, а до неї сказав тільки: «Я йду і швидше затужиш за мною, ніж я вернуся. Ти забула, що в мене жінок і мужеської сили доволі...» Молот Тора не впав на його голову. Він сам, наче той молот, наче полум'я бога Льокі³, пробігав переможно широкими землями свого царства. Усі подивлялися його, навіть вона... Ах, чому норни⁴ дали йому в руки меч, від якого згинув Рогволод⁵ та його сини? Єдиний герой, який переїхав крізь полум'я, що окружало непробитою стіною її серце, був її кровним ворогом...»

Вона нагадала собі, що за хвилину прийде сюди Володимир. Прийде покарати її. Здрігнулася.

На майдані служба несла дрова у пекарню, годувала дріб, виганяла товар. Старий дворецький її

¹ *Тор (Тоор, Тсор)* — бог грому, бурі, плодючості. Зображувався багатирем з молотом у руках.

² *Ази* — в скандинавській міфології основна група богів, очолювана Одіном.

³ *Льокі (Локкі)* — супутник Одіна і Тора, хулитель богів.

⁴ *Норни* — богині долі.

⁵ *Рогволод* — князь полоцький, батько Рогніди. Не захотів віддавати заміж за Володимира свою дочку. У результаті Володимир разом з дядьком узяв Полоцьк, Рогволода і його двох синів убив, а Рогніду силою взяв за дружину.

батька — Снорре молився до сходу сонця, а Володимирові ратники глумливо приглядалися йому звіддала. Бистроока Рогніда догадалася чому: на шії одного з них доглянула мосяжний хрестик.

— Ах, це ті, що вірують у візантійського бога!

Почула у сусідній кімнаті мужеський голос.

— Мирославо, поклін тобі з ранком!

— Добро й тобі з приходом! — відповів мелодійний жіночий голос.

— Чи твоя княгиня вже встає?

— Ні, ще спить!

— Ти її збуди! Князя щойно не видко.

— Як-то? То князя тут нема?

У голосі дівчини звучало крайнє збентеження.

— Ми тут наладили снідання і ждемо на поклик. Я забавляю Ізяслава, щоб не перешкодив князеві, а ти кажеш...

— Я кажу правду! Я спав зі Свеном Свафарсоном у передній княжого терему, коли десь по півночі Володимир вернувся від княгині незвичайно схвилований. Я приніс йому вина, але він кинув чарку на землю, а сам аж до ранку ходив по кімнаті. Перед хвилиною станув на порозі і гукнув: «Кличте дружину, їдемо у Вишгород, але раніше зайдемо ще до княгині». Ось чому я прийшов.

Мирослава аж у долоні сплеснула.

— Перуне, Стрибоже!¹ Яку ж то знову бурю ви за-тіяли?

¹ *Стрибог* — верховний бог (бог-отець) Всесвіту (те саме, що в греків — Зевс, у скіфів — Папай).

— Не тобі, Мирославо, судити бога за волю князя!
Голоси притихли.

Рогніда відкинула волосся на плечі. Її брови стягнулися, очі засвітилися похмуро вогнем.

— Він іде сюди! — пробурмотіла. — О, він найде мене!

І швидко стала надягати на себе білу сорочку та парчеву опинку. Лице змила водою, гребенем зі слонової кості стала розчісувати золотисте волосся. Коли почала сплітати його у дві коси, завагалася.

— Він любив моє волосся. Воно одне розбуджувало в нього ніжніше слово, пестощі, усміх. Не заплести?.. Ха! Ха!

В її руці блиснули широкі гострі ножиці. Довго дивилася Рогніда на відтяти коси, мов месник на відрубану голову ворога. На землю упав увесь утрачений скарб її дівочої гордості. Бо хоч Володимир знівечив її силою, та не опанував її серця. Ці пахкі коси, символ її жіночої честі, це стяг перемоги над силою. І вона носила його аж до цієї хвилини — хвилини смерті. А тепер нехай цей волос покаже князеві, що і в останній хвилині вона визиває його! Він же любив цей волос...

Жваво накинула на плечі синій, золотим позументом та самоцвітами обшитий плащ, всунула ноги у сині черевички грецької роботи, а на розсіпані безладно кучерики наложила золоте чільце з карбункулами. Підняла ніж із землі та сховала його на грудях. Стала посередині кімнати, горда, як Фрігт, що приймає у Вальгаллі вибранців-валькірій.

Із тріскотом відчинилися двері, а в них станув високий, кремезний чоловік. Не своєю поставою притягав увагу, а поглядом великих синіх очей та гарними суворими рисами. Вони нагадували лице Святополка в будові вилиці та носа. Чоло мав високе, а повні уста проявляли якусь м'якість, незнану зовсім великому батькові Володимира. Густий вус закривав частинно губи і спадав по обох боках, надаючи поваги усій появі володаря. Виглядав щонайменше на тридцять п'ять років, на сім-вісім років більше. Мав на собі звичайний шкіряний одяг княжого ратника, легкі варязькі лати та кінчастий шолом. Тільки при поясі висів довгий тугий меч, у ручці якого червонів рубін завбільшки лісового горіха, та кривий, східним філіграном прикрашений ніж. Обшитий багром плащ великого князя покривав зброю простого gridня¹-дружинника. Видко, князь вибирався в якийсь дальший похід, та ховався з цим. Увійшов, скинув з плечей плащ і склав на грудях могутні рамена, на яких виступили грубезні вузли м'язів. Рогніда склонила голову, та не віддала приземного поклону, належного володареві. Випрямилася у весь ріст і сміло глянула в очі Володимира. Його брови стягнулися грізно, коли заговорив до неї.

— Не віддаєш належного поклону, Рогнідо! — сказав низьким голосом, гамуючи гнів.

— Не віддаю, бо не знаю, кого вітаю, чи мужа, чи князя, чи суддю, чи... ката.

¹ *Gridнями* (однина — *gridень*) називали молодших воїнів князя на відміну від старших (бояр).

— Ах, то ти з цього боку починаєш? Накликуєш на себе мій гнів? За ніч він уже досить вигорів, наче покинене пастухами багаття. Навіщо ти докладаєш до нього дров?

Рогніда гордо підняла голову.

— У полум'ї Муспеллю¹ згине увесь світ, боги, люди, велетні. Тільки дурень тікає від долі, тільки боягуз лякається її. Я дочка і внука вікінгів, сама викликаю її. Твій удар — це удар жорстокої долі, я жду її, бо знаю, що помста теж записана у майбутньому таємничими руками. Хто побиває безрідних, той нехай сподівається помсти від безіменних.

На Володимирові не слідно було вражіння промови. Він тільки любувався пишною появою чудової жінки.

— Проклятий нехай буде той, хто задумав насильно добути любов жінки! — крикнув нагло.

Піднесена рука Рогніди опала, і зачудовання відбилося на її лиці.

— Насилою ніколи... тільки силою, — відповіла мимохіть.

Князь доторкнувся віщим словом найбільш пекучої рани її серця.

— У тобі, Рогнідо, не було любові, нема її, а тепер бачу, що й ніколи не буде. Ти холодна, як скандинавські фіорди. Нема в тобі ні іскорки святого вогню, який гріє людські серця, нема!.. А є тільки впертість, мов та гранітова скала високого фієльду, мов топори твоїх предків!

¹ *Муспелль (Муспелгайм)* — у скандинавській міфології світ вогню, який існував разом зі світом тьми (Ніфльгаймом) ще до виникнення Всесвіту.

Рогніда відчула, що так промовляє не князь і не суддя.

— Ні, Володимире, ні одне, ні друге! Коли ти в половецькому острозі казав убити мого батька Рогволода, я повзала біля твоїх ніг, як собака, в якої забирають щеня. Ти підняв мене, засміявся, поцілував при всіх і сказав: «Не журися, Рогнідо, не прохай, уже пізно...» Ах, і справді було запізно, але той сміх! Меч, який розтяв колись тіло Фафніра, не був такий гострий. Це ти був упертий, Володимире, ти бажав помститися за образу. Ти кажеш, що я холодна, мов крига...

— Так, ти холодна. Кілько разів я приходив до тебе і просиджував біля тебе до ранку, ти ніколи не проявила мені хоч дрібки чуття. Всі жінки приймали мене радо, як земля промені Сонця-Дажбога. Ти одна не змінилася при мені, ти одна...

Князь розглядав руки, лице його почервоніло, великі темно-сині очі зайшли ніби мрякою. Рогніда усміхнулася, але її усміх був справді холодний, наче крига.

— І це, Володимире, назвав ти холодом? Таке може сказати тільки чоловік, що не питається про душу своєї жінки. Будь у мене на лиці боляк, хто знає, чи я не носила б дров та води в одрину для інших красунь — твоїх рабинь. Але в дочки Рогволода є душа і багато сили... Вона піддається насилі, а не ломиться. Погадай, що було б, якби я так уміла сховати при собі в руках ніж? Тремтиш? Ні, ти не з тих, що бояться. Ти не віриш у моїх богів. Ти, певне, запитаєш мене, чому я цього не вчинила,

про що так гарно говорю. Чому? Бо я не холодна, Володимире, я не крига, а людина! Кілько разів я хотіла піддатися любовному поривові, стільки разів перед очима у кривавій мряці ввижалася мені зрубана голова Рогволода.

— Рогнідо!

— Мовчи! Я стою перед воротами Ніфльгайму і не хочу слухати твоїх залицянь. Між нами кров! Кров на твоїх руках і всюди!

Володимир зблід.

— Я не прийшов тебе карати. Я нагадав собі ту хвилину, коли збудився негайно зі сну і побачив тебе з ножем над моїм ложем. І тоді здавалося мені, що коли дарую тобі життя, то заплачу за цей лиховісний вчинок молодика у полоцькому острозі. Але бачу, що помилився. Рогнідо! Між нами кров, це правда. Є така, яку пролив я, але є й така, яку ти бажала пролити. Але є ще й дитина. Забудь про богів твоєї родини. Вони — як ті привиди, яким простий тупоумний мужик дав подобу ідолів. Богів, Рогнідо, нема! Вір мені! Є сонце, грім, вода, земля, дерева, тварини, люди... Людина почитає тільки те, чим сама живе... У нас дитинка, Рогнідо! Невже ж вона не вирівняє між нами згоди?

Очі Рогніди заблищали тріумфом:

— Нема шляху через батьківську кров. Дитинка, кажеш? Не будь вона моєю, вже давно порозтягали б її собаки по острозі, але у неї не твої риси, Володимире, а Рогволода...

Князь відскочив, мов ужалений гадюкою. Глуха лють опанувала його, та сама, яка колись знаходила

на Святослава. Витягнув руку, щоб ухопити Рогніду за волосся та кинути її до своїх ніг, але опам'ятався.

— Де твої коси, Рогнідо? Який злочинець утяв тобі їх? — спитав хрипло.

— Де? Ось вони! Те одне, що ти справді любив у мені, і тому я їх сама відтяла...

Лютим звіром скочив до неї.

— Не бий мами, бо я тебе битиму! — закричав нагло тонкий дитячий голосок.

Опала рука Володимира.

З кута на середину кімнати вибіг русявий хлопчик з темним лицем та розпаленими від гніву оченятами. В руці держав дерев'яний меч, який зробив йому дядько Снорре.

— Ізяславе, ти відкіля тут узався? — grimнув Володимир, збентежений.

— Не забудь, Володимире, що твій син може стати моїм месником. Тому раджу тобі — убий нас обох! Тобі рідних убивати не першина!

В її голосі звучала злоба. Вона зірвала з голови золоте чільце, а золотисті кучерики розсипалися довкола її чудового личка. Занімівши, глядів на неї Володимир, наче відкрив у неї нову привабу. Недочув навіть останньої образи. Простягнув руки до хлопчика, якби бажав його обняти, вкінці вхопив себе руками за голову і відвернувся.

— Прощай! Невдовзі почувеш про мене! — сказав тихим зламаним голосом і вийшов.

Рогніда кинулася до хлопчика, як левиця, коли рятує своє молоде з рук мисливця, і розплакалася.

ЗМІСТ

Книга перша	3
I. На зорі	3
II. Минуле й майбутнє	12
III. Воля князя	26
IV. Варязька кров	39
V. Хрести.....	52
VI. Свідок злочину.....	67
VII. За ласку царівни.....	85
VIII. Битва	96
IX. Хрестовий знак	108
X. Анна.....	116
XI. Леви й гадюки.....	128
XII. Остання ніч над Боспором.....	147
XIII. Царівна	157
 Книга друга	 163
XIV. Земське та дружинне боярство	163
XV. Дух коваля Веланда.....	174
XVI. Подвійна зрада.....	187
XVII. Ворожбит	195
XVIII. Придане Мирослави	202
XIX. Погром	213
XX. Пізні квіти	223
XXI. Конунг Свен	230
XXII. Слово Добрині	242
XXIII. Буря в глечики.....	251
XXIV. За Київ	260
XXV. За руку дівчини	276
XXVI. Передсмертне признання	285
XXVII. Слава князеві.....	300
XXVIII. Нова віра.....	308
XXIX. Прощання	313
XXX. Під Корсунем	319
XXXI. Похвальна пісня	328